25.04.2017

Kuuleminen hallituksen esityksestä HE 29/2017 vp eduskunnalle laiksi rikosasioita koskevaa eurooppalaista tutkintamääräystä koskevan direktiivin täytäntöönpanemiseksi sekä eräiksi siihen liittyviksi laeiksi

Kuultava Helsingin käräjäoikeus (käräjätuomari Anu Juho)

LAKIVALIOKUNNALLE

Helsingin käräjäoikeus esittää hallituksen esityksestä seuraavaa:

Hallituksen esityksessä esitetään, että direktiivissä 2014/41/EU tarkoitetun 2 artiklan mukaisen tutkintamääräyksen antaa pidättämiseen oikeutettu virkamies, jolla on tutkinnanjohtajan toimivaltuudet poliisissa, Tullissa tai Rajavartiolaitoksessa ja että sanotun tutkintamääräyksen vahvistaa tällöin syyttäjä. Edellä tarkoitettu täytäntöönpanolain 22 §:ssä määritelty toimivalta on linjassa EU-tuomioistuimen ennakkoratkaisujen C-452/16 PPU Poltorak ja C-477/16 PPU Kovalkovas kanssa. Se on myös kansallinen lainsäädäntömme huomioon ottaen tarkoituksenmukaisin vaihtoehto. Meillä ei ole tutkintatuomarijärjestelmää, joten tuomioistuin esitutkintaviranomaisten antamien tutkintamääräysten vahvistajana olisi oikeusjärjestelmällemme vieras.

Esityksessä ehdotetun täytäntöönpanolain 5 §:n 2 momentin sisältöä käräjäoikeus pitää onnistuneena. On perusteltua keskittää muut kuin todistajien, asiantuntijoiden tai asianosaisten kuulemiseen liittyvät asiat Helsingin käräjäoikeuteen ja sallia poikkeaminen siitä molemmissa tilanteissa erityisestä syystä. Edellä tarkoitetuissa kuulemisissa kysymys on tavanomaisista ja yhä lisääntyvistä oikeusaputilanteista. Kaikissa käräjäoikeuksissa on valmiudet ja osaaminen videoteitse kuulemiselle. Kuultavan henkilön näkökulmasta on vähimmän vaivan periaatteen mukaisesti sekä taloudelliselta kannalta tarkoituksenmukaisinta suorittaa kuuleminen asuin- tai oleskelupaikkakunnan käräjäoikeudessa sen sijaan, että edellytettäisiin matkustamista Helsinkiin tai että videoyhteys muodostettaisiin välikäden kautta suoran yhteyden asemesta tutkintamääräyksen antaneeseen jäsenvaltioon.

Ehdotettu täytäntöönpanolain 12 § on sisällöltään ongelmallinen. Viittaus pakkokeinolain vangitsemista koskeviin säännöksiin ei rajaa sovellettavaksi tulevia pakkokeinolain säännöksiä, mikä lisää tulkinnanvaraisuutta. Onko vapautensa menettäneen väliaikaista siirtämistä Suomesta toiseen jäsenvaltioon käsiteltäessä sovellettava pakkokeinolain 3 luvun 4 §:ssä tarkoitettua ennakkoilmoitusta ja 3 luvun 3 – 9 §:ssä tarkoitettuja käsittelyä koskevia määräaikoja, menettelyitä sekä läsnäoloa koskevia määräyksiä? Direktiivissä on kuitenkin oma määräaikansa tutkintamääräyksen tunnustamiselle ja täytäntöönpanolle. Herää myös kysymys siitä, onko vangitsemista koskeviin pakkokeinolain säännöksiin viittaaminen ylipäänsä tarpeellista tässä yhteydessä. Hallituksen esityksessä ei perusteluissa lainkaan avata siirtämisasian käsittelyssä noudatettavaa menettelyä. Avoimeksi jäävät kysymykset, miten asia tulee vireille, mille viranomaiselle toinen jäsenvaltio lähettää pyynnön väliaikaisesta siirtämisestä tai että onko asiassa käräjäoikeudessa hakijaa ylipäänsä vai onko hakijana esitutkintaviranomainen tai syyttäjä. Käräjäoikeuden käsityksen mukaan selkeintä olisi kirjata itsenäiset menettelytapasäännökset pykälässä tarkoitettuihin tilanteisiin ilman viittausta vangitsemista koskeviin säännöksiin ja antaa hakijan rooli EU-luovuttamislain (laki rikoksen johdosta tapahtuvasta luovuttamisesta Suomen ja muiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä) tavoin

Postiosoite	Käyntiosoite	Puhelin	Telefax	Sähköposti
PL 650		029 56 44200	029 56 44417	helsinki.ko@oikeus.fi
00181 HELSINKI	00180 HELSINKI			

syyttäjälle. Epäselvyyttä lisää myös lainkohdassa valittu sääntelytapa avustajan ja puolustajan määräämisen vaihtoehdoista. Koska kysymyksessä on vapautensa menettäneenä olevan henkilön siirrosta päättäminen, on selvää, että tämä henkilö tarvitsee oikeudellista apua asian käsittelyssä. Käräjäoikeus pitää tärkeänä, että siirrettävä henkilö ei voi antaa suostumusta ilman lainoppinutta avustajaa. EU-luovuttamislain 29 §:ssä tarkoitettuja suostumuksia vastaan otettaessa ja sanotun lain 58 §:ssä tarkoitettua erityissäännön soveltamista koskevista tilanteista saadut kokemukset osoittavat, että suostumuksen antamisen liittyy monimutkaisia ja maallikolle vaikeasti avautuvia, usein perinpohjaista selostamista edellyttäviä seikkoja.

Ehdotus täytäntöönpanolain 23 §:n 3 momentiksi sisältää säännöksen tutkintamääräyksen antamiseksi vapautensa menettäneen väliaikaiseksi siirtämiseksi täytäntöönpanovaltioon eli käytännössä tutkintamääräyksen eli pyynnön siirtää vapautensa menettäneenä oleva henkilö toisesta jäsenvaltiosta Suomeen. Käräjäoikeuden käsityksen mukaan säännös perusteluineen on epäselvä. Avoimeksi jää, mikä rooli tuomioistuimella menettelyssä on. Kansallisessa lainsäädännössä ei ole vastaavaa pakkokeinoa, joten epäselväksi jää, laatiiko tuomioistuin tutkintamääräyksen poliisin aloitteesta, jolloin syyttäjällä ei olisi roolia tämän asiaryhmän kohdalla vai onko tarkoitus, että tuomioistuin toimisi esimerkiksi täytäntöönpanolain 23 §:n 2 momentissa tarkoitetussa roolissa. Koska asia on perusteluiden ja ehdotetun säännöksen sisältö huomioon ottaen tältäkin osin avoin, käräjäoikeus ehdottaa 12 §:n ja 23 §:n 3 momentin avaamista 12 §:n ohella menettelyn selventämiseksi.

Käräjäoikeus pitää ehdotusta täytäntöönpanolain 9 §:n 1 momentiksi perusteltuna. Sovellettaviksi tulevien pakkokeinojen kirjoittaminen auki sekä listarikosten ottaminen täytäntöönpanolakiin selkeyttää soveltamisalaa tältä osin.

Käräjäoikeus toteaa ehdotetun täytäntöönpanolain 15 §:n 2 momentin osalta, että se perustunee direktiivin 24 artiklan ajatukseen, että täytäntöönpanovaltio huolehtii, että sen perusperiaatteita noudatetaan ja toisaalta siihen, että kuultavan henkilön suojelua koskevista toimenpiteistä sovitaan tarvittaessa määräyksen antaneen valtion ja täytäntöönpanovaltion toimivaltaisten viranomaisten kesken. Hallituksen esityksen perusteluiden valossa momentti jää kuitenkin avoimeksi siten, ettei pykäläehdotuksen toimivuutta ole lainkäyttäjän näkökulmasta mahdollista arvioida. Ehdotettu momentti viittaa toimivaltaan lauseella ”Kuulemisesta päättää käräjäoikeus.” Sanottu viittaus ei avaudu perusteluiden valossa. Sen vuoksi käräjäoikeus katsoo tarpeelliseksi, että lainvalmistelussa vielä avataan ja selvitetään anonyymia todistelua koskeva lainkohta tarkemmin. Käräjäoikeus toteaa lisäksi, että esityksen sivulle 74 lienee jäänyt kirjoitusvirhe toisen kappaleen viimeiseen virkkeeseen. Sen tulisi ehdotetun täytäntöönpanolain 5 §:n 2 momentin sisältö huomioon ottaen kuulua seuraavasti: ”Kyseeseen tulisi se käräjäoikeus, jonka tuomiopiirissä kuultavalla on koti- tai asuinpaikka taikka jossa hän oleskelee. Erityisestä syystä myös muu käräjäoikeus voisi toimia täytäntöönpanoviranomaisena.”

Ehdotetun täytäntöönpanolain 17 §:n osalta käräjäoikeus toteaa, että pakkokeinolain 10 luvussa säädetty peitetoimintaa koskeva päätöksentekomenettely poikkeaa tavanomaisesta pakkokeinolaissa tarkoitetusta lupamenettelystä. Pakkokeinolain 10 luvun 31 §:n mukaan peitetoiminnasta päättää keskusrikospoliisin tai suojelupoliisin päällikkö, yksinomaan tietoverkossa toteutettavasta peitetoiminnasta heidän lisäkseen poliisilaitoksen päällikkö taikka tehtävään määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu pidättämiseen oikeutettu. Pakkokeinolain 10 luvun 32 §:n mukaan peitetoiminnasta päättäneen poliisimiehen on saatettava tuomioistuimen ratkaistavaksi, ovatko 27 §:n 2 momentissa tarkoitetut peitetoiminnan edellytykset olemassa. Tältä osin käräjäoikeus toteaa, että selkeyden vuoksi olisi perusteluissa syytä avata

kansallista päätöksentekomenettelyä tutkintamääräyksen tunnustamisen ja täytäntöönpanemisen osalta siten, että on selvää, kumpi viranomainen tutkii direktiivin 29 artiklan mukaiset edellytykset tutkintamääräyksen tunnustamiseksi ja täytäntöönpanemiseksi. Käräjäoikeuden käsityksen mukaan selkeintä olisi, että sen jälkeen, kun Helsingin käräjäoikeus olisi arvioinut peitetoiminnan edellytysten olemassa olon, asiassa toimivaltainen poliisiviranomainen päättäisi tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta.

Anu Juho
käräjätuomari
puh. 029 56 44411
sähköposti: anu.juho@oikeus.fi